

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)
دانشکده معارف اسلامی و الهیات
پایان نامه دوره کارشناسی ارشد الهیات

بازیگری زن و مرد در هنرهای نمایشی در فقه امامیه

مهدی بیژنی

استاد راهنما:

حضرت حجت الاسلام دکتر حسینعلی سعدی

استاد مشاور:

حضرت حجت الاسلام دکتر سید علی حسینی

پاییز ۱۳۹۰

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه برداری، ترجمه، اقتباس و... از این پایان نامه کارشناسی ارشد برای دانشگاه امام صادق (ع) محفوظ است. نقل مطالب با ذکر ماخذ بلامانع است

تاییدیه اعضای هیات داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان‌نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیات داوران نسخه نهایی پایان‌نامه آقای مهدی بیژنی تحت عنوان

بازیگری زن و مرد در هنرهای نمایشی در فقه امامیه

را از نظر شکل و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیوسته پیشنهاد می‌کنند.

اعضای هیات داوران نام و نام خانوادگی

۱) اساتید راهنما دکتر سید علی حسینی

۲) استاد مشاور دکتر حسینعلی سعدی

۳) استاد داور دکتر حسین بیرشک

۴) نماینده شورای تحصیلات تکمیلی دانشکده: دکتر

با تقدیر و تشکر فراوان از:

تمام اساتیدی که طی این سال ها در محضرشان تلمذ کردم و
بویژه جناب حجه الاسلام دکتر حسینعلی سعدی که بارها با
راهنمایی های مشفقانه خویش روشن گر راه پیش رویم بودند.

تقدیم به :

به پیشگاه با عظمت امام زمان (عج)

و روح ملکوتی حضرت امام خمینی (ره)

و پدر معنویم آیت الله مهدوی کنی (دامت برکاته)

و پدر و مادرم که در تمام دوران عمرم بزرگترین حامی و پشتیبان

من در لحظات سخت زندگی بودند.

چکیده

بازیگری زن و مرد در واقع رفتارهای آنها در یک محیط فرضی است که اعم از تماس، پوشش، چهره پردازی، حرکات، گفتار و ابراز احساسات آنها در صحنه نمایش می‌باشد. کشور ما با داشتن نظامی مبتنی بر اسلام و اعتقاد بر اینکه فقه امامیه الگوی تمام نمای اداره‌ی یک جامعه‌ی اسلامی، در تمام دوران‌ها می‌باشد، به جهت برآورده نمودن نیاز جامعه‌ی نمایشی و سینمایی کشور اسلامی، نیازمند بازیگری زن و مرد بویژه بازیگری زن با حفظ شئون اسلامی، در فیلم یا تئاتر خصوصاً در نقش مادر، همسر یا دختر خانواده و نقش‌های متفاوت دیگر در عرصه‌های دیگر هنری می‌باشد. با توجه به اینکه، هنرهای نمایشی بویژه سینما در حال حاضر ابزاری برای آگاهی و تبلیغ است، به تصویر کشیدن و ارائه‌ی هر آنچه به رشد فکری مردم و ارتقای آگاهی آنان و ترویج فرهنگ اسلامی کمک می‌کند، لازم به نظر می‌رسد. بر این اساس، بازیگری زن و مرد به عنوان یک فعل، بیانگر بسیاری از پیام‌ها و معانی فرهنگی و هنری است. طرح مسئله جایگاه بازیگری زن و مرد در هنرهای نمایشی بویژه هنر هفتم سینما در فقه تشیع، با توجه به بهره مندی‌های گوناگون و اغلب واژگونه و غیر اخلاقی که از این گونه هنرهای بسیار مهم و تاثیرگذار جهانی می‌شود و نیز با توجه به ورود، تأثیر و تحمیل خواه ناخواه این هنرها بر زندگی بشری، بسیار ضروری و حائز اهمیت می‌باشد. یادآور می‌شود، علیرغم استفاده از این هنرها در مسیر ابتدال اخلاقی و تعارض با ارزش‌های دینی در دنیای کنونی، توانمندی آنها در تأثیرگذاری مثبت در حوزه‌های اخلاقی و اجتماعی قابل تأمل می‌باشد. هنرهای نمایشی بویژه هنر هفتم سینما که امروزه به شدت افکار و مظاهر ضد دینی را ترویج و تبلیغ می‌کنند، اگر در خدمت اهداف دینی در آیند و برنامه‌هایی در جهت مخالفت با احکام و مظاهر دینی نداشته باشند، می‌توانند مورد تأیید علمای دین قرار بگیرند.

سؤالاتی که در این حوزه حائز اهمیت و قابل طرح کردن می‌باشد، این است که، آیا ذات هنرهای نمایشی مانند: تئاتر و تلویزیون و سینما با دستورات اسلامی و احکام فقهی قابل تطبیق دادن و همخوانی می‌باشد یا خیر؟

در مورد بازیگری زن و مرد و بویژه در مورد حضور زن در فیلم و تئاتر و سینما در احکام فقهی و دستورات اسلامی چه احکام و قوانینی در نظر گرفته شده است؟

در این رساله با توجه به آیات قرآن کریم، روایات معصومین، ادله‌ی عقلی و اجماع فقها، این مسائل مورد بررسی قرار گرفته است.

کلیدواژه‌ها: نمایش، هنر نمایشی، بازیگری زن و مرد

فهرست مطالب

۱	مقدمه
۱۱	فصل اول: کلیات
۱۱	کلیات
۱۱	الف- تبیین موضوع و اهمیت آن
۱۲	ب- اهداف و فواید تحقیق
۱۳	ج- پیشنهاد موضوع
۱۴	د - پیشنهادی تحقیق
۱۵	ه- سؤال های تحقیق
۱۶	و- روش تحقیق
۱۶	ز- تعاریف : واژگان کلیدی موضوع
۲۱	ز- واژه های مرتبط با موضوع
۲۲	ح- مبانی رجال شناسی رساله
۲۳	نقد و بررسی
۳۹	فصل دوم: تشبه به جنس مخالف در بازیگری
۳۹	۲-۱ مقدمه
۳۹	۲-۲ بازیگری زنان و مردان در نقش یکدیگر
۳۹	۲-۲-۱ مقدمه
۴۰	۲-۲-۲-۱ حکم نمایش تعزیه در منظر فقها
۴۲	۲-۲-۲-۱-۱ اهانت
۴۲	۲-۲-۲-۱-۱-۱ اهانت در لغت
۴۳	۲-۲-۲-۱-۱-۲ اهانت در اصطلاح

- ۴۳ ۲-۲-۲-۱-۱-۳ تقسیم امور موجب اهانت
- ۴۴ ۲-۲-۲-۱-۱-۴ معیار تشخیص اهانت
- ۴۵ ۲-۲-۳ ادله حرمت تشبه به معصومین
- ۴۵ ۲-۲-۳-۱ بدعت
- ۴۶ ۲-۲-۳-۱-۱ بدعت در لغت
- ۴۶ ۲-۲-۳-۱-۲ بدعت در اصطلاح
- ۴۶ ۲-۲-۳-۱-۳ بدعت در منظر فقها
- ۵۲ نقد و بررسی
- ۵۳ ۲-۲-۳-۱-۳-۱ تشریح
- ۵۳ ۲-۲-۳-۱-۳-۱-۱ تشریح در لغت
- ۵۳ ۲-۲-۳-۱-۳-۱-۲ تشریح در اصطلاح
- ۵۳ ۲-۲-۳-۱-۳-۱-۳ نظریه ترادف
- ۵۴ ۲-۲-۳-۱-۳-۱-۴ نظریه تخالف
- ۵۵ نقد و بررسی
- ۵۶ ۲-۲-۳-۱-۲ نتیجه بحث
- ۵۷ ۲-۲-۳-۲ هتک حرمت
- ۵۸ ۲-۲-۳-۲-۱ عرف
- ۵۸ ۲-۲-۳-۲-۱-۲ عرف در لغت
- ۵۸ ۲-۲-۳-۲-۱-۳ عرف در اصطلاح
- ۵۹ ۲-۲-۳-۲-۱-۴ انواع عرف
- ۵۹ ۲-۲-۳-۲-۱-۵ رابطه عرف با احکام شرعی
- ۶۱ ۲-۲-۳-۲-۱-۶ ادله حجیت عرف

فهرست مطالب □ ج

۶۲	۲-۳-۲-۱-۷ تعارض عرف با لغت
۶۳	۲-۲-۴ دلایل جواز
۶۳	۲-۴-۱ زننده نگه داشتن حماسه عاشورا
۶۳	۲-۲-۴-۱-۱ اصاله العموم در شبهات مصداقیه
۶۵	۲-۲-۴-۱-۱-۱-۱ شبهه مصداقیه
۶۶	۲-۲-۴-۲ تعاون بر " بر "
۶۷	۲-۲-۴-۳ اصل اباحه (برائت)
۶۸	۲-۲-۵ نتیجه گیری مبحث
۷۰	۲-۶ تشبه به جنس مخالف در لباس پوشیدن
۷۰	۲-۶-۱ مقدمه
۷۲	۲-۶-۲ پوشیدن لباس جنس مخالف در آراء فقها
۷۸	۲-۶-۲-۱ ادله قائلین به حرمت
۷۸	۲-۶-۲-۱-۱ روایات
۷۸	۲-۶-۲-۱-۱-۱ روایات حرمت همانندی زنان به مردان و بالعکس
۸۲	۲-۶-۲-۱-۱-۱-۱ نقد و بررسی ادله
۸۳	۲-۶-۲-۱-۱-۱-۲ بررسی دلالی
۹۴	۲-۶-۳ حکم پوشیدن لباس شهرت
۹۵	۲-۶-۳-۱ آراء فقها در مورد لباس شهرت
۹۶	۲-۶-۳-۲ ادله حرمت
۹۶	۲-۶-۳-۲-۱ روایات
۱۰۲	۴-۳-۳-۲ نتیجه گیری
۱۰۳	۲-۶-۴ ذلت مومن

- ۱۰۴..... ۲-۶-۵ سنت
- ۱۰۶..... ۲-۶-۶ اجماع
- ۱۰۷..... ۲-۶-۷ نتیجه گیری مبحث
- ۱۰۸..... ۲-۷ آرایش چهره بازیگر(گریم)
- ۱۰۸..... ۲-۷-۱ مقدمه
- ۱۰۸..... ۲-۷-۱-۱ تفاوت گریم با آرایش
- ۱۱۳..... ۲-۷-۲ هنر آرایشگری (گریمور)
- ۱۱۶..... ۲-۷-۳ گریم جنس مخالف
- ۱۱۸..... ۲-۷-۴ گریم جنس موافق
- ۱۱۸..... ۲-۷-۴-۱ کلاه گیس
- ۱۱۹..... ۲-۷-۴-۱-۱ گذاشتن کلاه گیس از موی انسان برای زن بازیگر
- ۱۲۰..... ۲-۷-۴-۱-۲ روایات
- ۱۲۰..... ۲-۷-۴-۱-۲-۱ اخبار حرمت اتصال مو به موی زن
- ۱۲۵..... ۲-۷-۴-۱-۲-۲ اخبار کراهت اتصال مو به موی زن
- ۱۲۷..... ۲-۷-۴-۱-۲-۳ اخبار جواز اتصال مو به موی زن
- ۱۳۰..... ۲-۷-۴-۱-۲ گذاشتن کلاه گیس از موی حیوان برای زن بازیگر
- ۱۳۱..... ۲-۷-۴-۱-۳ نگاه کردن به کلاه گیس (از موی انسان) زن بازیگر
- ۱۳۳..... ۲-۷-۴-۱-۳-۱ ادله حرمت
- ۱۳۹..... ۲-۷-۴-۱-۳-۲ ادله جواز
- ۱۴۱..... ۲-۷-۴-۱-۳-۴ ادله ی لزوم پوشش
- ۱۴۱..... ۲-۷-۴-۱-۳-۴-۱ آیات
- ۱۴۱..... ۲-۷-۴-۱-۳-۴-۲ استصحاب

فهرست مطالب □ ه

۱۴۲	۲-۷-۴-۱-۴ نگاه کردن به کلاه گیس (از موی حیوان) زن بازیگر
۱۴۲	۲-۷-۴-۱-۵ تراشیدن موی سر زن بازیگر
۱۴۴	۲-۷-۴-۱-۶ گریم مرد بازیگر
۱۴۶	۲-۷-۴-۱-۶-۱ نتیجه گیری بحث
۱۵۵	۲-۷-۵ نتیجه گیری مبحث
۱۵۹	فصل سوم: روابط زنان و مردان بازیگر در هنگام نمایش
۱۵۹	۳-۱ مقدمه
۱۵۹	۳-۱-۱ حدود روابط زن و مرد
۱۶۰	۳-۱-۱-۱ اعتدال
۱۶۲	۳-۱-۱-۱-۱ حیا
۱۶۲	۳-۱-۲ دیدگاه‌های مختلف در مورد ارتباط زن و مرد
۱۷۲	۳-۲ ارتباط زنان و مردان بازیگر در نمایش
۱۷۲	۳-۲-۱ مقدمه
۱۷۲	۳-۲-۱-۱ اختلاط
۱۷۳	۳-۲-۱-۱-۱ اختلاط در قرآن
۱۷۵	۳-۲-۱-۱-۲ اختلاط در سنت
۱۷۶	۳-۲-۱-۱-۳ اختلاط در آراء فقها
۱۸۱	۳-۲-۱-۱-۴ نتیجه بحث
۱۸۲	۳-۲-۱-۲ نگاه کردن زنان و مردان بازیگر به یکدیگر
۱۸۲	۳-۲-۱-۲-۱ مقدمه
۱۸۳	۳-۲-۱-۲-۲ نگاه کردن در آراء فقها
۱۸۳	۳-۲-۱-۲-۲-۱ نگاه کردن مرد بازیگر به زن بازیگر

- ۱۸۴..... ۲-۲-۱-۲-۳-۲ موارد جواز نگاه مرد به زن
- ۱۹۸..... ۳-۲-۱-۲-۲-۳ نگاه به دست و صورت زن نامحرم
- ۲۰۰..... ۳-۲-۱-۲-۲-۳-۱ دلایل حرمت نگاه به دست و صورت
- ۲۰۶..... ۳-۲-۱-۲-۲-۳-۲ روایات
- ۲۰۷..... ۳-۲-۱-۲-۲-۳-۳ دلایل جواز نگاه به دست و صورت
- ۲۱۳..... ۳-۲-۱-۲-۲-۲ نگاه کردن زن بازیگر به مرد بازیگر
- ۲۱۵..... ۳-۲-۱-۲-۲-۲-۱ ادله ی حرمت
- ۲۱۵..... ۳-۲-۱-۲-۲-۲-۱-۱ آیات
- ۲۱۷..... ۳-۲-۱-۲-۲-۲-۱-۲ روایات
- ۲۱۹..... ۳-۲-۱-۲-۲-۲-۱-۳ سیره ی مسلمین
- ۲۲۰..... ۳-۲-۱-۲-۲-۲-۱-۴ اجماع
- ۲۲۰..... ۳-۲-۲-۲-۱-۳ حکم نگاه آلوده در بازیگری
- ۲۲۱..... ۳-۲-۱-۲-۲-۳-۱ مفهوم تلذذ
- ۲۲۱..... ۳-۲-۱-۲-۲-۳-۲ دامنه ی تلذذ حرام
- ۲۲۱..... ۳-۲-۱-۲-۲-۳-۲-۱ روایات
- ۲۲۲..... ۳-۲-۱-۲-۲-۳-۳ تلذذ عقل و شهوت
- ۲۲۳..... ۳-۲-۱-۲-۲-۳-۴ تلذذ قهری و قصدی
- ۲۲۳..... ۳-۲-۱-۲-۲-۳-۵ مفهوم ریبه
- ۲۲۴..... ۳-۲-۱-۲-۲-۳-۶ نکات مورد توجه در ریبه
- ۲۲۷..... ۳-۲-۱-۲-۲-۳-۲ ادله ی حرمت نگاه آلوده
- ۲۲۷..... ۳-۲-۱-۲-۲-۳-۲-۱ آیات
- ۲۲۷..... ۳-۲-۱-۲-۲-۳-۲-۲ روایات

فهرست مطالب □ ز

۲۲۸	۳-۲-۱-۲-۲-۳-۲-۳ قیاس اولویت
۲۲۹	۳-۲-۱-۲-۲-۲ نتیجه گیری بحث
۲۲۹	۳-۲-۱-۳ پوشش زنان و مردان بازیگر
۲۲۹	۳-۲-۱-۳-۱ مقدمه
۲۳۰	۳-۲-۱-۳-۲ فلسفه پوشش
۲۳۱	۳-۲-۱-۳-۳ حدود پوشش از منظر قرآن
۲۳۷	۳-۲-۱-۳-۴ حدود پوشش از منظر فقها
۲۴۱	۳-۲-۱-۳-۴-۱ پوشش زن بازیگر
۲۴۳	۳-۲-۱-۳-۴-۱-۱ ادله حرمت
۲۴۳	۳-۲-۱-۳-۴-۱-۱-۱ آیات
۲۴۴	۳-۲-۱-۳-۴-۱-۱-۲ روایات
۲۴۷	۳-۲-۱-۳-۴-۲-۱ پوشش زنان بازیگر سالخورده
۲۴۸	۳-۲-۱-۳-۴-۱-۲-۱-۱ ادله عدم وجوب پوشش
۲۴۸	۳-۲-۱-۳-۴-۱-۲-۱-۱-۱ آیات
۲۵۲	۳-۲-۱-۳-۴-۱-۲-۱-۲ روایات
۲۵۶	۳-۲-۱-۳-۴-۳ پوشش دختر بچه بازیگر
۲۵۷	۳-۲-۱-۳-۴-۳-۱ ادله عدم وجوب پوشش
۲۵۷	۳-۲-۱-۳-۴-۳-۱-۱ روایات
۲۵۸	۳-۲-۱-۳-۴-۳-۲ اجماع
۲۵۸	۳-۲-۱-۳-۴-۴ پوشش زن غیر مسلمان در بازیگری
۲۶۰	۳-۲-۱-۳-۴-۳-۱ ادله ی مکلف بودن کفار
۲۶۰	۳-۲-۱-۳-۴-۳-۱-۱ آیات

- ۲۶۱.....اجماع ۳-۲-۱-۳-۴-۳-۲
- ۲۶۱..... ادله ی مکلف نبودن کفار ۳-۲-۱-۳-۴-۳-۳
- ۲۶۱..... آیات ۳-۲-۱-۳-۴-۳-۳-۱
- ۲۶۱..... روایات ۳-۲-۱-۳-۴-۳-۳-۲
- ۲۶۵..... پوشش بازیگر زن در برابر پسر بچه و بالعکس ۳-۲-۱-۳-۴-۳-۴
- ۲۶۶..... پوشش مردان بازیگر ۳-۲-۱-۳-۴-۳-۵
- ۲۶۶..... نفی حرج در دین ۳-۲-۱-۳-۵
- ۲۶۷..... نتیجه گیری مبحث ۳-۲-۱-۳-۶
- ۲۶۸..... تماس بدنی زنان و مردان بازیگر ۳-۲-۱-۴
- ۲۶۸..... مقدمه ۳-۲-۱-۴-۱
- ۲۶۸..... تماس بدنی از منظر فقها ۳-۲-۱-۴-۲
- ۲۶۸..... ادله حرمت تماس بدنی ۳-۲-۱-۴-۲-۱
- ۲۶۸..... روایات ۳-۲-۱-۴-۲-۱-۱
- ۲۶۹..... ملازمه بین حرمت نظر و حرمت لمس ۳-۲-۱-۴-۲-۱-۲
- ۲۷۳..... قیاس اولویت ۳-۲-۱-۴-۲-۱-۳
- ۲۷۴..... ملازمه بین جواز نظر و جواز مس ۳-۲-۱-۴-۲-۲
- ۲۷۵..... نتیجه گیری مبحث ۳-۲-۱-۴-۳
- ۲۷۶..... مردان بازیگر ۳-۳
- ۲۷۶..... مقدمه ۳-۳-۱-۱
- ۲۷۶..... استماع (شنیدن) صدای زنان بازیگر ۳-۳-۱-۲
- ۲۷۸..... ادله قائلین به حرمت شنیدن صدای زن نامحرم ۳-۳-۱-۲-۱
- ۲۷۸..... روایات ۳-۳-۱-۲-۱-۱

۲۸۲.....	۳-۳-۱-۳-۳ اسماع (شنواندن) صدای عادی زن بازیگر
۲۸۲.....	۳-۳-۱-۳-۳-۱ ادله ی تحریم اسماع صدای زن
۲۸۲.....	۳-۳-۱-۳-۳-۱-۱ روایات
۲۸۶.....	۳-۳-۱-۳-۳-۲ ادله جواز اسماع صدای زن
۲۸۶.....	۳-۳-۱-۳-۳-۲-۱ آیات
۲۸۶.....	۳-۳-۱-۳-۳-۲-۲ روایات
۲۸۹.....	۳-۳-۱-۳-۳-۲-۳ سیره ی مسلمین
۲۸۹.....	۳-۳-۱-۳-۳-۲-۴ نفی عسر و حرج
۲۹۰.....	۳-۳-۱-۴ شوخی کردن زن و مرد بازیگر
۲۹۰.....	۳-۳-۱-۴-۱ ادله حرمت شوخی با نامحرم
۲۹۰.....	۳-۳-۱-۴-۱-۱ روایات
۲۹۱.....	۳-۳-۱-۵ نتیجه گیری مبحث
۲۹۲.....	۴-۳ ابراز احساسات و گفتگوهای تحریک کننده زن و مرد بازیگر
۲۹۲.....	۴-۳-۱ مقدمه
۲۹۳.....	۴-۳-۲ ادله ی حرمت
۲۹۳.....	۴-۳-۲-۱ آیات
۲۹۹.....	۴-۳-۲-۲ روایات
۳۰۱.....	۴-۳-۳ نتیجه مبحث
۳۰۴.....	فصل چهارم: نتیجه گیری و جمع بندی
۳۰۴.....	۴-۱ مقدمه
۳۰۸.....	۴-۲ تشبیه به معصومین
۳۱۱.....	۴-۳ تشبیه به جنس مخالف

- ۴-۴ گریم (چهره آزایی) ۳۱۱
- ۴-۵ اختلاط ۳۱۳
- ۴-۶ نگاه ۳۱۴
- ۴-۷ پوشش ۳۱۴
- ۴-۹ گفتگو ۳۱۶
- ۴-۱۰ ابراز احساسات ۳۱۷
- منابع ۳۱۸

مقدمه

آنچه را که در مباحث فقه به عنوان تعیین کننده حوزه عمل و رفتار مسلمانان به عنوان مباحث جدید مطرح می‌شود را عنوان "مستحدثه" می‌نامند که در طول تاریخ اسلام و فقه پویا و اجتهاد تشیع کم نبوده است. این موضوعات همراه با رشد مسائل جامعه اسلامی، گستره بیشتری از مباحث را شامل می‌گردد، و از این رو توجه بیشتری از سوی محققین را طلب می‌نماید. یکی از این موضوعات جدید که وارد دنیای فقه و فقاہت شد و به عنوان یکی از مسائل مستحدثه مورد بحث و گفت و گوی جدی قرار گرفت، موضوع هنرهای نمایشی از دیدگاه فقه امامیه می‌باشد. با توجه به عدم وجود عناوین سینما و نمایش (به‌طور خاص) در گذشته و در نتیجه عدم رد یا تأیید مستقیم آنها از سوی شارع، و نیز تأثیرپذیری گسترده جامعه کنونی از این پدیده‌ها، باید آن را یکی از مسائل مستحدثه‌ای دانست که ضرورت قرار گرفتن آن در کانون توجه علما و محققین حوزه فقه احساس می‌گردد.

هنرهای نمایشی ابعاد بسیار گسترده و گوناگونی در حوزه‌های مختلف از جمله در تئاتر، سینما، سریال‌های تلویزیونی و... دارند. طرح مسئله جایگاه هنرهای نمایشی در فقه تشیع، با توجه به بهره مندی‌های گوناگون و اغلب واژگونه و غیر اخلاقی که از این‌گونه هنرهای بسیار مهم و تأثیرگذار جهانی می‌شود و نیز با توجه به ورود، تأثیر و تحمیل خواه ناخواه این هنرها بر زندگی بشری، بسیار ضروری و حائز اهمیت می‌باشد. یادآور می‌شود علی‌رغم استفاده از این هنرها در مسیر ابتدال اخلاقی و تعارض با ارزش‌های دینی در دنیای کنونی، توانمندی آنها در تأثیرگذاری مثبت در حوزه‌های اخلاقی و اجتماعی قابل تأمل می‌باشد. هنرهای نمایشی که امروزه به شدت افکار و مظاهر ضد دینی را ترویج و تبلیغ می‌کنند اگر در خدمت اهداف دینی در آیند و برنامه‌هایی در جهت مخالفت با احکام و مظاهر دین نداشته باشند، می‌توانند مورد تأیید علمای دین قرار بگیرند.

به عنوان نمونه، تعزیه خوانی برای امام حسین (ع)، نوعی از هنر نمایش است. این هنر، هرچند همانند شعر و تلاوت قرآن، ریشه در زمان معصومان (ع) ندارد، ولی از زمانی که در خدمت عزاداری امام حسین (ع) در آمده، توجه فقیهان اسلام را به سوی خود جلب کرده است و گرچه فقها برخی در نفی و برخی در اثبات آن نظر دارند، ولی در مجموع و به مرور زمان موافقان بیشتری یافته است. چنانکه امام (ره) قائل است: شیبه خوانی و تعزیه اگر مشتمل بر محرمات و موجب وهن مذهب

نباشد، مانعی ندارد، ولی بهتر است به جای آن، مجالس روضه خوانی برپا کنند.^۱ هنر نمایشی تعزیه با توجه به اینکه در طول زمان مورد بحث و تبادل نظر فقهای امامیه قرار گرفته است و موافقین و مخالفین زیادی در بین علما داشته است ولی با توجه به اینکه بر مبنای گسترش فرهنگ عاشورایی و حسینی در سطح جامعه بوجود آمد، مورد تأیید علمای دین قرار گرفت و این نشان از این دارد که هر کاری که باعث بسط و گسترش فرهنگ اسلامی در جامعه مسلمین شود با توجه به رعایت ضوابط اسلامی در اجرای آن، می‌تواند مورد پذیرش و قبول علمای دین قرار گیرد. در هنرهای نمایشی، از جمله در تعزیه چهار عنصر، نقش اساسی دارند:

۱. موضوع ۲. پیام ۳. چهارچوب ۴. هنرمند

مکتبی بودن هنر، ایجاب می‌کند که همه این عناصر، با موازین شرعی و معیارهای اسلامی، سازگار باشند. هنرمندان مکتبی، نسبت به هر یک از این عناصر، پرسش‌هایی دارند که بخشی از آنها به فقها مربوط می‌شود که باید پاسخ دهند. با توجه به اینکه برخی از مسائل مربوط به هنرهای نمایشی مانند روابط بین زن و مرد، موسیقی، گریم، تشبه زن به مرد و... در تعزیه نیز وجود دارد. با استفاده از فتاوی و احکامی که علمای قدیم در مورد احکام تعزیه صادر کردند. علاوه بر اینکه، می‌توان احکام و فتاوی صادره از ایشان را در مورد تعزیه توسط فقهای معاصر مورد بررسی و نقد کارشناسانه قرار داد، از طرف دیگر می‌توان به بسط و گسترش مبانی فقهی آراء و فتاوی ایشان در مورد این هنر نمایشی و کاربرد این مبانی فقهی در دیگر حوزه‌های هنرهای نمایشی نیز استفاده مطلوب را کرد.

یکی از مسائل مهم در حوزه هنرهای نمایشی، بحث وجود روابط آزادانه و بدون چهارچوب دینی بین زن و مرد بیگانه است که در این نمایش‌ها وجود دارد و با مبانی دینی ما ناسازگار می‌باشد. بررسی ابعاد فقهی رابطه زن و مرد در هنرهای نمایشی در فقه امامیه دارای سابقه چندان طولانی نمی‌باشد. به دلیل جدید بودن این موضوع در هنرهای نمایشی، در طول تاریخ مطالب و فتاوی زیادی از فقها در این رابطه نوشته نشده است با نظر به اینکه در نظرات فقهی دوره قاجاریه، رابطه زن و مرد در تعزیه به دلیل عدم ابتلای آن در هنر مذکور و عدم استفاده از عنصر زن در این گونه نمایش‌ها به دلیل ساختار جامعه آن روز، مطرح نبوده، مباحث مربوط به روابط زن و مرد بازیگر نیز در رساله‌های فقها به طور جدی و مستقل جایی نداشته است و این مسئله از زمان پیدایش هنرهای نمایش در ایران به علت عدم حضور زن در این گونه نمایش‌ها مورد توجه جدی علمای دین قرار نگرفته است و فقها هر کدام به طور جداگانه به بحث و تبادل نظر در این مورد پرداخته است. با توجه به اینکه اولین هنر نمایشی که در حوزه دین مطرح شد، هنر نمایشی تعزیه بود. فقها با بررسی و

۱- رک: امام خمینی، استفتانات، ج ۲، صص ۲۷-۲۸

کنکاش همه جوانب این نمایش، تنها در صورتی فتوا به حرمت آن ندادند که در اجرای این نمایش از زن استفاده نشود یا اگر زن در این نمایش حضور می‌یابد، باید حضورش در نمایش کمرنگ باشد و بیم مفسده از حضور زن در نمایش نرود. بر این اساس، تنها در مبحث تعزیه مباحثی صورت گرفته و فتاوی محدودی صادر شده است. سیر تاریخی در مسئله تعزیه حاکی از آن است که، علمای شیعه نه تنها با تعزیه به معنای اصیل آن و با حفظ ظواهر مذهبی، آیینی و تاریخی و رعایت شرایط حدود آن، مخالفتی نداشته اند، بلکه برانجام آن به عنوان یکی از ماندگارترین روش‌های ترویج فرهنگ و پیام عاشورا و ترسیم نمادین تاریخ کربلا تأکید کرده‌اند.

مهمترین نظراتی که در این رابطه مطرح شده است، عبارتند از:

۱) فتاوی مرحوم میرزای قمی در کتاب فقهی «جامع الشتات» در رابطه با حکم تشبیه به ائمه معصومین علیهم السلام .

۲) فتاوی آیت الله نائینی که در کتاب «بکاء الحسینی» علامه طباطبایی به طور مشروح بیان گردیده است.

۳) نظرات مرحوم کاشف الغطاء که علامه شرف الدین عاملی در کتاب «المجالس الفاخره فی ماتم العتره الطاهره» در رابطه با سوگواری و شبیه خوانی آورده است.

۴) در رساله «ذخیره العباد»، آیت الله زین العابدین مازندرانی با حواشی آیت الله میرزا محمدتقی شیرازی، آیت الله سید محمد کاظم یزدی و آیت الله سید اسماعیل صدر، نیز بحث شبیه خوانی به عنوان عملی ممدوح معرفی شده است. این در حالی است که بزرگانی چون استاد مطهری نیز در کتاب حماسه حسینی خود به این مبحث پرداخته اند. در عصر حاضر با توجه به مطرح بودن رابطه زن و مرد در هنرهای نمایشی و عدم پژوهش جامع و کافی در این باره به نظر می‌رسد که، بررسی ابعاد فقهی مختلف آن با رویکردی جدید، امری مهم و ضروری می‌باشد.

امروزه در بحث هنرهای نمایشی، ترکیبی متناسب از هنرهای هفتگانه، همراه با آمیزه‌های بهینه‌ای از توازن، تناسب، تعادل و زیبایی، یک هنر نمایشی کمال گرا به نام سینما را بوجود آورده، که می‌تواند در ترویج روحیه عدالت خواهی و حاکمیت ارزشهای معنوی در جامعه سهم بسزایی داشته باشد و به عنوان زبان اندیشه، احساس، تعقل و فرهنگ در زندگی پرتلاطم امروز بشر به عنوان مهمترین ابزار تقویت هویت فرهنگی، انتقال اندیشه‌های سازنده، رشد آگاهی‌های عمومی و ارائه الگو رفتاری ایده آل و مبتنی بر اسلام و تصویرگر زندگی انسان امروزی، عمل نماید. سینما یک پدیده کاملاً غربی است و ایجاد آن هیچ ارتباطی به تمدن شرقی ندارد. اگرچه شرق استفاده بسیار بالایی از آن نموده است، ولی سابقه و پیشینه‌ای در شرق نداشته، بلکه سابقه آن همانطور که اشاره شد، به غرب باز